

Nota van Antwoord zienswijzen
wijziging winningsplan Oudeland

Versie 19-3-2019

Kenmerk: 19057482

Volg-nr.	Zienswijze-nr.	Onderdeel	Onderwerp
<i>1</i>			<i>Planmatig beheer</i>
1a	Ontbreken argumentatie noodzaak extra gaswinning	Zienswijze	Er is naar oordeel van indiener geen argumentatie aangetroffen waarom de extra winning nodig is. Indiener verzoekt het ministerie en de NAM, in het kader van de Wet openbaarheid van Bestuur, de argumentatie te overleggen waarom deze extra winning hier nodig is. Het beleid komt er naar oordeel van indiener op neer dat de gaswinning in Nederland wordt afgebouwd, zeker in de gebieden met risico's voor de samenleving. Die risico's zijn hier aanwezig. Indiener stelt dat het voorgenumen plan in strijd is met het huidige regeringsbeleid.
		Antwoord	De eerste zienswijze betreft een WOB verzoek en de minister verwijst de indiener naar zijn antwoord op dat verzoek. Op grond van het beleid wordt de gaswinning op land in Nederland afgebouwd¹. Daarbij wordt, gelet op de gevolgen, de gaswinning uit het Groningen veld versneld afgebouwd en voor de gaswinning uit de kleine velden geldt dat in het regeerakkoord is afgesproken dat er geen nieuwe opsporingsvergunningen op land meer worden verleend en dat bestaande vergunningen van kracht blijven. Winningsplannen die ter instemming worden ingediend, worden dus in behandeling genomen. Bij het in behandeling nemen beoordeelt de minister een winningsplan op de wettelijke criteria in artikel 36 van de Mbw. Die zijn onder meer gericht op de veiligheid voor omwonenden en de kansen op bevingen en schade aan bouwwerken. Deze afweging heeft ertoe geleid dat de minister geen reden heeft om de instemming te weigeren aan dit winningsplan.
1b	Ontbreken afweging alternatieven Provincie is tegen gaswinning	Zienswijze	Indiener stelt dat in de stukken zich geen afweging bevindt over de alternatieve locaties die "aangeboord" kunnen worden voor de gasvoorziening. Te denken valt aan het betrekken van gas waarbij de risico's voor de omgeving lager zijn, zoals gaswinning uit de Noordzee. Indiener stelt dat gas ook kan worden geïmporteerd uit landen zoals Rusland, Noorwegen en Qatar. Indiener verzoekt het ministerie en de NAM, in het kader van de Wet openbaarheid Bestuur, het alternatieve plan en de belangenafweging in het kader van de keuze voor extra voorziene

¹ Brief 20 mei 2018 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer, met betrekking tot gaswinning uit de kleine velden in de energietransitie (Kamerstukken II, 2017-18, 33529, nr 469

			winning te overleggen. Indiener stelt dat de provincie tegen extra gaswinning is, zoals uit de Bijlage 1 blijkt. Indiener verzoekt het Ministerie en de NAM, niet tegen het besluit van de Provincie Zuid Holland in te gaan en te stoppen met nieuwe winningsprojecten.
		Antwoord	Voor zover de zienswijze betrekking heeft op het WOB verzoek verwijst de minister naar zijn besluit op het WOB verzoek d.d. 21 februari 2019 (Kenmerk:DGKE-WO / 18328182). De transitie naar duurzame energie heeft prioriteit van het Kabinet. Het Kabinet investeert de komende jaren in de ontwikkeling van duurzame energiebronnen, waaronder zonnepanelen en windturbines. Gedurende die periode blijft de gasproductie in Nederland nodig. De minister stelt dat wanneer aardgas veilig kan worden gewonnen, het wenselijk is dit uit de Nederlandse bodem te winnen in plaats van te importeren. Nederland is dan minder afhankelijk van gasimport en de schonere winning in Nederland beperkt ook de met de winning samenhangende mondiale uitstoot van CO2. Het grootste deel van het in Nederland gewonnen aardgas (zowel laagcalorisch als hoogcalorisch) is bestemd voor binnenlands verbruik. Per saldo is Nederland een importeur van gas aangezien het binnenlandse verbruik hoger is dan de hoeveelheid gas die in Nederland wordt gewonnen. Het Kabinet is voornemens om de vraag naar gas verder te laten afnemen.
1c		Zienswijze	Er is naar oordeel van indiener een miscalculatie gemaakt over de te verwachten hoeveelheid te winnen gas. Indiener verzoekt een onderbouwing van waarom deze miscalculatie is gemaakt en wie er verantwoordelijk voor is.
		Antwoord	De gasvoorkomens in Nederland bevinden zich in gesteenten op ca 3 km diepte. Op grond van geologische kennis van formaties ed. hebben operators in kaart gebracht waar aardgashoudende gesteenten zich in de ondergrond bevinden. Dat geeft nog niet de zekerheid dat er in die gesteenten ook daadwerkelijk gas of olie zit in winbare hoeveelheden. Daar is in de regel een opsporingsboring voor bedoeld. Met een opsporingsboring komt basisinformatie beschikbaar op grond waarvan de operator inzicht verkrijgt of het aanwezige gas in economisch winbare hoeveelheden aanwezig is. Op basis daarvan maakt de operator een calculatie van de hoeveelheid te produceren gas, uiteraard met de op dat moment beschikbare informatie, kennis en techniek. Tijdens de productie van een gasveld krijgt een operator meer inzicht in de mogelijkheden die het veld hem biedt, bijvoorbeeld dat er meer gas uit het veld kan worden geproduceerd. Dan is er naar het oordeel van de minister geen sprake van een miscalculatie. Het

			past in het planmatig beheer van de productie om zoveel mogelijk van het economisch winbare gas te produceren. Indien tevens aan de overige vereisten zoals de veiligheid voor omwonenden en geen tot beperkte risico's voor bouwwerken wordt voldaan, past een hogere productie dan aanvankelijk was voorzien binnen het beleid van de minister.
1d	Onterechte wijziging bestemmingsplan	Zienswijze	Indiener stelt dat in het vigerende bestemmingsplan geen gaswinning is voorzien. De minister hoeft naar oordeel van indiener niet mee te werken aan een bestemmingsplanwijziging. Indiener stelt dat er geen onderbouwing is aangetroffen van de gemeente waarom het bestemmingsplan voor de gaswinning gewijzigd moet worden. De gaswinning is naar oordeel van indiener in strijd met het vigerende bestemmingsplan. Indiener stelt dat de minister niet alle noodzakelijke voorzieningen en onderzoeken en voorzorgsmaatregelen heeft getroffen, kortom al het noodzakelijke heeft gedaan zoals deze, op basis van onder meer de Mijnbouwwet conform Hst. 4 /art. 33. vereist zijn.
		Antwoord	In artikel 36, lid 1, Mijnbouwwet zijn de gronden opgesomd waaraan de minister een winningsplan moet toetsen en eventueel geheel of gedeeltelijk kan weigeren. Ook kan de minister voorschriften of beperkingen in zijn instemmingsbesluit opnemen, voor zover deze zijn gebaseerd op de gronden genoemd in dit lid. Tot die gronden behoort niet het vereiste dat een gaswinning in overeenstemming moet zijn met het bestemmingsplan. Een gaswinlocatie zal tevens in overeenstemming met het bestemmingsplan moeten zijn. De beoordeling van het winningsplan is echter niet het kader om dat vast te stellen. Artikel 33 Mijnbouwwet is gericht aan de houder van een winningsvergunning, niet aan de minister. De operator heeft een zorgplicht op grond waarvan hij alle maatregelen moet treffen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd om te voorkomen dat als gevolg van de met gebruikmaking van de vergunning verrichte activiteiten: a. nadelige gevolgen voor mens en milieu worden veroorzaakt, b. schade door bodembeweging wordt veroorzaakt, c. de veiligheid wordt geschaad, of d. het belang van een planmatig beheer van voorkomens van delfstoffen of aardwarmte wordt geschaad.

			Het winningsplan is door de houder van de vergunning met onderzoeksrapportages ingediend die alle ter inzage zijn gelegd. De minister heeft het winningsplan beoordeeld en geconstateerd dat dit winningsplan met de onderzoeken volledig is, waardoor de minister een instemmingsbesluit kon voorbereiden.
		Conclusie	De minister ziet geen aanleiding om het ontwerp-instemmingsbesluit aan te passen op grond van de zienswijzen op het punt planmatig beheer.

2			Bodemdaling
2a	Kans op bodemdaling door lagere druk	Zienswijze	Indiener stelt dat extra winning extra risico's voor bodemdaling oplevert. Omdat er meer gas uit de put wordt gehaald dan voorzien, wordt de druk in de onderliggende lagen lager met als gevolg dat het risico op bodemdaling (circa 2 cm) en de kans op bodemtrillingen groter worden. Indiener verzoekt het Ministerie en de NAM, in het kader van de Wet openbaarheid Bestuur, de argumentatie te overleggen en feiten te overleggen waarom deze extra winning niet was voorzien.
		Antwoord	De NAM heeft voor de indiening van het winningsplan onderzoeken uitgevoerd, onder meer naar de bodemdaling. Op grond daarvan heeft de NAM de conclusie getrokken dat de verwachte bodemdaling door toekomstige gaswinning minder dan 2 cm bedraagt en uit dien hoofde verwaarloosbaar is. Daarmee blijft de bodemdaling onder de bodemdaling die sinds het begin van de productie in 2011 is berekend op minder dan 2 cm. Het SodM en TNO onderschrijven deze conclusie. Gelet hierop is de minister van oordeel dat de voorgestane winning op grond van dit winningsplan geen extra risico's oplevert ten gevolge van bodemdaling. Voor de kans op bodemtrilling verwijst de minister naar het instemmingsbesluit en naar zijn antwoord op zienswijze 3a. Voor zover de zienswijze betrekking heeft op het WOB verzoek verwijst de minister naar zijn besluit op het WOB verzoek d.d. 21 februari 2019 (Kenmerk:DGKE-WO / 18328182).
		Conclusie	De minister ziet geen aanleiding om het ontwerp-instemmingsbesluit aan te passen op grond van de zienswijzen op het punt bodemdaling.

3			<i>Bodemtrilling</i>
3a	Geen KNMI aardbevings-berekeningen aangeleverd	Zienswijze	Indiener stelt dat er geen aardbevingsberekening is aangeleverd. Indiener verzoekt het Ministerie, in het kader van de Wet openbaarheid Bestuur, de aan de winning ten grondslag gelegen KNMI risico berekeningen en de meetpunten die ten grondslag liggen aan de berekeningen te overleggen. De Minister heeft niet alle noodzakelijke voorzieningen en onderzoeken en voorzorgsmaatregelen getroffen, kortom al het noodzakelijke gedaan zoals deze, op basis van onder meer de Mijnbouwwet conform Hst. 4 /art. 33. vereist zijn.
		Antwoord	De operator heeft, voordat hij van het winningsplan heeft ingediend, de wettelijk verplichte onderzoeken uitgevoerd, deze verwerkt in het winningsplan en als bijlage bij het winningsplan ingediend. Daartoe behoort ook de seismisch risico analyse (SRA). Uit de SRA volgt dat het veld na statische vergelijking is ingedeeld in kanscategorie tot 19% kans op een beving en dat de maximale berekende kracht van een beving 3.1 op de schaal van Richter kan zijn (risicocategorie I). Daarbij kan de mogelijkheid op beperkte schade volgens het SodM niet worden uitgesloten. De minister verwijst dan ook naar de SRA die onderdeel uitmaakt van het winningsplan en die is beoordeeld door zijn adviseurs. Artikel 33 van de Mbw is gericht aan de operator. Deze heeft een zorgplicht om alle maatregelen te treffen die de veiligheid tegemoet komt en de risico's en schaden zoveel mogelijk terug brengt. De minister moet een winningsplan toetsen aan de criteria die in artikel 36 Mbw zijn opgenomen. De minister is van oordeel dat de operator aan de gestelde criteria in artikel 36 Mbw heeft voldaan en de minister een overwogen besluit hierop kan nemen. Voor zover de zienswijze betrekking heeft op het WOB verzoek verwijst de minister naar zijn besluit op het WOB verzoek d.d. 21 februari 2019 (Kenmerk:DGKE-WO / 18328182).
		Conclusie	Voor het verzoek op grond van de Wet openbaarheid van Bestuur verwijst de minister naar zijn besluit op het Wob-verzoek dat op 21 februari 2019 is verstuurd. De minister ziet geen aanleiding om het ontwerp-instemmingsbesluit aan te passen op grond van de zienswijzen op het punt bodemtrilling.

4			<i>Schade door bodembeweging</i>
4a	Schade woningdaling door bodemdaling	Zienswijze	Indiener constateert schade aan zijn 200 jaar oude woning. Aan aanpassingen die indiener aangeeft te hebben gedaan op de bestaande fundering op staal, zijn sinds een half jaar scheuren ontstaan die indiener wijt dit aan de verzakking door de bodemdaling. Met het voorgenomen winningsbesluit verwacht indiener dat deze schade in omvang zal toenemen als gevolg van de verdere bodemdaling.
		Antwoord	Indiener stelt dat hij schade aan zijn woning heeft die is veroorzaakt door bodemdaling. Van belang is of de schade kan worden herleid tot bodembeweging als gevolg van de gaswinning. In dat geval moet de operator de schade vergoeden. Uit onderzoek van onder meer de TU Delft komt naar voren dat schade ten gevolge van bodemdaling onwaarschijnlijk lijkt aangezien bodemdaling ten gevolge van gaswinning gelijkmatig en geleidelijk over de winningsperiode verloopt. zie noot 2. De minister merkt daarbij op dat in het gebied ook autonome bodemdaling voorkomt. De autonome bodemdaling kan enkele centimeters tot enkele decimeters bedragen in de periode 2000-2050. De minister merkt ten slotte nog op dat de minister vergewoerd is in de nieuwe aanpak van schadeclaims. Die bestaat er uit dat in de nabije toekomst schadeclaims bij een onafhankelijke commissie moeten worden ingediend die de claim ook in behandeling neemt en een advies uitbrengt aan de operator met betrekking tot de schade en de vergoeding daarvan. De minister verwijst verder naar zijn antwoord op zienswijze 4b.
4b	Investeringen in herstel en preventie	Zienswijze	Indiener stelt dat de schade in het gaswinningsgebied groter is dan alleen materieel. Veel mensen zijn geconfronteerd met onzekerheid, waar perspectief op een nieuwe toekomst nodig is. Competentieconflicten tussen publieke en private partijen verergeren deze situatie. Indiener heeft uiteengezet wat er geregeld wordt voor de schadeafhandeling voor gaswinning uit het Groningenveld.
		Antwoord	De minister begrijpt de zorgen van de indiener over de schadeafhandeling en de termijn waarin dit gebeurt.

² Rapport van de TU Delft van 11 juli 2018 "Onderzoek naar de oorzaken van bouwkundige schade in Groningen. Methodologie en case studies ter duiding van de oorzaken".
Rapport nummer CM-2018-1; Projectcode C31H16.

			Mede naar aanleiding van het advies dat de Tcbb op verzoek van de minister op 28 februari 2018 heeft uitgebracht, heeft de minister bij brief van 9 oktober 2018, gericht aan de Voorzitter van de Tweede Kamer (vergaderjaar 2018-2019, 32849 nr. 137), de Kamer geïnformeerd over de nadere uitwerking van zijn voornemen om te komen tot een uniforme landelijke en onafhankelijke beoordeling en afhandeling van mogelijke mijnbouwschade. In hoofdlijnen komt deze uitwerking op het volgende neer. De minister is voornemens een onafhankelijke en deskundige commissie (Commissie mijnbouwschade) in het leven te roepen waar gedupeerden met mogelijke mijnbouwschade die niet het gevolg is van de gaswinning uit het Groningenveld of de gasopslag Norg, hun verzoek tot vergoeding daarvan kunnen indienen. Die commissie zal moeten zorgen voor een onafhankelijke beoordeling van meldingen van mijnbouwschades en van verzoeken om vergoeding daarvan. Daarbij zal de minister een objectief en transparant schadeprotocol vaststellen dat de commissie een leidraad geeft bij de procedure voor het vormen van een oordeel over de ingediende schadeclaim, over de aanspraak op vergoeding van de schade en over de omvang van het bedrag van de schadevergoeding dat door de mijnbouwonderneming zou moeten worden uitgekeerd. De minister zal zich ervoor inzetten dat schadeclaims van relatief beperkte omvang ruimhartig zullen worden beoordeeld en snel en efficiënt zullen worden afgehandeld. De minister is in overleg met de mijnbouwondernemingen om gezamenlijk tot afspraken te komen waarbij de mijnbouwondernemingen zich aan het oordeel van de Commissie mijnbouwschade zullen gaan committeren en dienovereenkomstig tot betaling zullen overgaan. Dit nog vast te stellen schadeprotocol wordt ook van toepassing op de gaswinning Oudeland.
4c	Kosten schade	Zienswijze	Indiener stelt dat de voorziene opbrengsten van de put bekend zijn, maar niet bekendgemaakt. Uit die opbrengsten en de verwachte opbrengsten kunnen naar oordeel van indiener de kosten van nulmetingen en versterkingen en schade worden betaald. Bovendien kunnen daaruit naar het oordeel van indiener ter compensatie de kosten waardedaling van het bestaande vastgoed worden betaald. Indiener verzoekt het ministerie en de NAM, in het kader van de Wet openbaarheid Bestuur, het onderliggende kosten-en baten plan te overleggen rekening houdend met: de nulmetingen van alle opstallen in een straal van 5 km rondom het gasveld, de compensatie van de daling van de huizenprijzen, de kosten van woningenverbeteringen en rekening houdend met de verwachte herstel kosten gedurende 20 jaar. Vervolgens dient een heroverweging te worden gemaakt op basis van bovengenoemde integrale kosten en baten afweging.

		Antwoord Voor wat betreft de financiële documenten, verwijst de minister naar zijn besluit op het Wob-verzoek van de indiener om deze documenten op grond van de Wet openbaarheid van bestuur, openbaar te maken. De minister merkt ten aanzien van de suggestie van de indiener om de kosten van bouwkundige opname van bouwwerken, de kosten voor het aanbrengen van versterkingen en eventuele kosten voortvloeiende uit schade ten gevolge van bevingen veroorzaakt door de gaswinning uit de verwachte opbrengsten van de gaswinning te betalen het volgende op. De overwegingen van de minister om een verplichting op te nemen voor een plan van aanpak voor het meten van grondversnellingen zijn niet gebaseerd op de kosten-baten analyse van de gaswinning. Deze kosten vloeien voort uit objectieve gegevens die uit het SRA naar voren zijn gekomen, met name op grond van de berekende maximale magnitude van een mogelijke beving. Het is aan de operator om deze kosten in zijn exploitatie-opzet te verwerken. Dat geldt ook voor de andere kosten die de indiener noemt, voor zover deze van toepassing zijn. Voor schade ten gevolge van de aardgaswinning bepaalt artikel 6:177 B.W. dat de operator verplicht is om alle schade te vergoeden. Ook daarbij is niet vermeld uit welke begrotingspost de operator deze schade moet voldoen. Ten aanzien van de bouwkundige opname merkt de minister op dat hij bij brief van 21 december 2018 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer (Kamerstukken 32 849, nr. 156) de Kamer heeft geïnformeerd over de uitkomst van de evaluatie van nut en noodzaak van een nulmeting aan gebouwen als hulpmiddel bij het vaststellen van mijnbouwschade. Uit een advies van de Tcbb is gebleken dat aan een representatieve bouwkundig opname van een selectie van trillingsgevoelige bouwwerken een beperkte waarde moet worden toegekend, terwijl hiervoor een beter alternatief beschikbaar is in de vorm van het (bij)plaatsen van versnellingsmeters. De minister laat de mogelijkheid open om in specifieke gevallen nog steeds een bouwkundige opname aan gebouwen voor te schrijven. Het doel is daarbij om bij schade het oorzakelijk verband met de gaswinning te kunnen aantonen. Schade ten gevolge van gaswinning wordt in de regel niet veroorzaakt door de bodemdaling. De schade ten gevolge van gaswinning kan alleen voortvloeien uit bodemtrillingen die een zodanige kracht hebben dat de trilling aan het aardoppervlak komt en dan nog voldoende kracht heeft voor het toebrengen van schade aan bouwwerken. Een doeltreffender manier om een oorzakelijk verband met de gaswinning aan te kunnen tonen is het plaatsen van voldoende geofoons en versnellingmeters. Het huidige meetnetwerk van het KNMI kan in de nabijheid van het gasveld Oudeland bodembewegingen met een magnitude van 1.5 of hoger goed lokaliseren. Omdat de maximaal sterkst mogelijke beving 3.1 op de schaal van
--	--	--

			Richter kan bedragen, acht de minister het van belang dat eventuele trillingen in het gasveld Oudeland aan de oppervlakte goed gemeten kunnen worden. Op die manier kan het oorzakelijk verband tussen een eventuele schade en de mijnbouwactiviteit goed worden vastgesteld. De minister acht het daarom aangewezen dat de NAM een plan van aanpak opstelt waaruit blijkt of er noodzaak is aan een of meer versnellingsmeters om gemeten trillingen te kunnen toewijzen aan de gaswinning uit het veld Oudeland en zo ja, hoeveel en op welke plaats(en), zulks in overleg met het KNMI. De minister neemt een voorschrift op in het instemmingsbesluit, waarin de NAM wordt verplicht een plan van aanpak in te dienen, zoals hierboven beschreven, binnen 3 maanden na het in werking treden van dit besluit. In het ontwerp-instemmingsbesluit van Oudeland was een voorschrift opgenomen met betrekking tot een bouwkundige opname van een representatieve selectie van trillingsgevoelige bouwwerken. Op grond van genoemde gewijzigde inzichten is dit voorschrift nu vervangen door het voorschrift over de versnellingsmeters.
4d	Gevolgen extra bodemdaling onvoldoende onderzocht	Zienswijze	Indiener stelt dat er een bodemdaling van 1 cm voorzien was tot 2016 en daar komt nog 2 centimeter bodemdaling bij tot 2024, volgens het advies van SodM. De bodem is geen homogeen product. De voorspelde zakkingen kunnen dus lokaal sterk verschillen. Bij (grote) opstallen die niet onderheid (zoals boerderijen) zijn of combinaties van onderheid en niet onderheide opstallen kan dat naar oordeel van indiener aanzienlijke schade opleveren. Er zijn al zeer veel scheef staande niet onderheide dijkwoningenhuisen met slechte funderingen. Deze gaan dan door bodemdaling en trillingen versneld nog meer scheef zakken. Indiener stelt dat de drainageleidingen van de akkerbouwgronden verzakken, waardoor deze niet meer werken en vernieuwd moeten worden. Deze extra zakking van 2 cm is daarom onaanvaardbaar. Een scheur van 2 cm in het stucwerk van het plafond of de (buiten) muren en/ of fundaties is immers onaanvaardbaar. Wat deze extra bodemdaling tot gevolg heeft voor de individuele opstallen in dit gebied is naar oordeel van indiener niet (voldoende) onderzocht of voorkomen.
		Antwoord	Bij gaswinning vindt de productie plaats uit het gehele voorkomen. De eigenschap van gas is dat het gas naar de productiebuis vloeit waardoor de druk in het gehele voorkomen gelijkmatig en geleidelijk afneemt. Dit zou anders zijn als het gasvoorkomen in (natuurlijke) compartimenten zou zijn verdeeld en het gas uit ieder compartiment afzonderlijk zou moeten worden gewonnen.

			Bodemdaling ten gevolge van gaswinning vindt plaats doordat het gashoudende gesteente onder het gewicht van de bovengrond ten gevolge van de drukdaling inzakt (compactie). Aangezien de drukdaling in het gehele voorkomen gelijkmatig en geleidelijk plaatsvindt wijst de praktijk uit dat ook de bodemdaling aan het oppervlak gelijkmatig en geleidelijk plaatsvindt. Hierdoor ontstaat er aan het oppervlakte een bodemdalingsskom. Dit betekent dat bij een bodemdaling van 2 cm over een periode van 10 jaar de gemiddelde bodemdaling per jaar slechts 1 tot 2 mm zal zijn in het diepste deel van de bodemdalingsskom en aan de randen nul is, hetgeen op perceelsgedeelte niet merkbaar is. Bij andere activiteiten, zoals bijvoorbeeld autonome bodemdaling ten gevolge van inklinking, geschiedt door structuurverschillen in de bovengrond de bodemtrilling niet altijd gelijkmatig en kan leiden tot verschillen op perceelsniveau. Daardoor kan niet worden uitgesloten dat autonome bodemdaling tot schade kan leiden aan bouwwerken. Anders ligt het indien ten gevolge van gaswinning een bodemtrilling optreedt die krachtig genoeg is om schade aan het bodemoppervlak te veroorzaken. De minister verwijst naar zijn antwoord op zienswijze 4c waarin de minister uiteenzet hoe hij uit zorgvuldigheid een voorschrift opneemt, waarbij de operator maatregelen moet uitvoeren waardoor bij het ontstaan van schade kan worden nagegaan of er een causaal verband is tussen de schade en de locatie van de geconstateerde beving.
4e	Gevolgen bodembeweging groter door type ondergrond	Zienswijze	Indiener stelt dat het merendeel van de (oude) huizen en opstallen niet is onderheid. De kans op schade bij bodemdaling en trillingen is dan extra groot. Indiener stelt dat de woningen niet gebouwd zijn om bodemdaling en trillingen op te vangen. De veiligheid van de bewoners en gebruikers kan in gevaar zijn. Indiener stelt, omdat de woningen niet aardbevingsbestendig en/of berekend zijn op het opvangen van bodemdaling en bodemtrillingen en deze aardbevingen/trillingen en daling niet zijn uit te sluiten bij extra gaswinning, het Ministerie de veiligheid van de bewoners niet kan garanderen. De Minister mag deze extra winning weigeren als de veiligheid in het geding is. Bij deze verzoekt de indiener de Minister de gaswinning in het kader van de veiligheid van de bewoners niet toe te staan dan wel eerst een onderzoek te doen naar de bouwkundige staat van de woningen en met de uitkomsten van dat onderzoek het besluit voor de extra gaswinning te heroverwegen.
		Antwoord	De minister verwijst naar zijn antwoorden op zienswijzen 4c en 4d. De minister voegt hieraan toe dat uit de seismisch risico analyse naar voren is gekomen dat niet kan worden uitgesloten dat er ten gevolge van een beving veroorzaakt door de gaswinning

			schade aan bouwwerken kan ontstaan. Het betreft dan lichte, niet constructieve schade aan bouwwerken. Uit de SRA volgt dat de veiligheid van de bewoners niet in het geding is.
4f	Negatieve gezondheid-risico's zijn niet onderzocht	Zienswijze	Indiener stelt dat elke Nederlander de negatieve gevolgen van de gaswinning in Groningen in beeld heeft. De huizen kunnen deels hersteld worden maar de kans op bevingen blijft. Wanneer en in welke mate deze bevingen en trillingen terugkomen is niet bekend. Omdat je nooit zeker meer bent van de toestand van je huis, heeft de situatie negatieve psychische gevolgen. Niemand woont bij voorkeur in dat gebied. Indiener stelt dat de huizenprijzen zullen dalen. Er is niet onderzocht wat de psychische gezondheid risico's op de bevolking kunnen zijn. Er is niet onderzocht wat de huizenprijsdaling zal zijn. Het Ministerie kan naar oordeel van indiener immers de gezondheid van de bewoners niet garanderen omdat er altijd weer bevingen en trillingen kunnen ontstaan. De Minister mag deze extra winning weigeren als de gezondheid van de bevolking in het geding is. Indiener verzoekt de Minister de extra gaswinning in het kader van de psychische gezondheid van de bewoners niet toe te staan dan wel middels een grondig onderzoek aan te tonen dat deze risico's er niet zijn.
		Antwoord	De minister begrijpt de zorgen van de indieners die met name zijn ontstaan door de gevolgen van de gaswinning in het Groningenveld. De minister merkt hieromtrent op dat de gaswinning in Groningen niet te vergelijken is met de gaswinning uit de kleine velden. Een beving ten gevolge van gaswinning ontstaat indien in het gasvoorkomen grote drukverschillen ontstaan én in het gasvoorkomen breuken liggen. De omvang van het gasveld en de lengte van de breuken zijn daarbij bepalend. De omvang van de gasvoorkomen in de kleine velden valt in het niet bij de omvang van het Groningen gasveld. Daarbij komt dat er breuken in het Groningen gasveld voorkomen die, gelet op de omvang van dit gasveld, langer zijn dan de breuken in de gasvoorkomens van de kleine velden en bovendien waarbij de schollen ook onder- en boven elkaar liggen. Dat betekent ook dat de maximaal berekende kracht van een beving in Groningen sterker is dan de maximaal berekende kracht van een beving in een van de kleine velden. De minister betreurt het als de gaswinning tot psychische druk bij bewoners kan leiden. De minister merkt op dat hij bij zijn instemmingsbesluit een zorgvuldige afweging heeft gemaakt tussen enerzijds het belang van continuatie van de gasvoorziening zolang de transitie naar duurzame energie nog niet is voltooid en anderzijds de veiligheid voor omwonenden en eventuele

			schade aan bouwwerken, milieu en natuur. De minister verwijst hiervoor naar hoofdstuk 2 'Beleid gaswinning in Nederland' van het instemmingsbesluit.
4g	Baten voor de overheid, kosten/schade voor bewoners	Zienswijze	Indiener stelt dat, nu er een waardevol product gas is gevonden in de grond, de baten naar de Nederlandse overheden gaan. De gevolgen zijn verzakkingen van de bodem en trillingen in de bodem. Indiener stelt dat als gevolg van de door gaswinning ontstane zakkingen van de grond en trillingen in de grond er schade kan ontstaan aan het bestaande vastgoed. Deze schade is volledig voor rekening van de omwonenden en/of eigenaren van het vastgoed. Er worden inschattingen gemaakt van trillingen en zakkingen door deskundigen. Indiener stelt dat er geen volwaardige schaderegeling of regeling ter voorkoming van schade van kracht is waarbij schade wordt voorkomen en/ of schade wordt vergoed. Er zijn geen individuele nulmetingen voorzien in het gebied van 5 km rondom het gasveld waar de zakkingen en trillingen kunnen optreden.
		Antwoord	De minister merkt allereerst op dat er reeds sinds 2011 gas wordt gewonnen uit het gasveld Oudeland. In zijn antwoord op zienswijze 4b heeft de minister aangegeven dat hij in een vergevorderd stadium is van een procedure voor schade afhandeling door een onafhankelijke commissie, die tevens de voortgang en afhandeling van ingediende schadeclaims bewaakt. De minister verwijst naar dit antwoord. Daarnaast heeft de minister nieuw beleid ontwikkeld dat er toe moet leiden dat eenvoudiger kan worden vastgesteld of er een oorzakelijk verband bestaat tussen schade aan bouwwerken en bodemtrilling ten gevolge van de gaswinning. De minister verwijst naar zijn antwoord op zienswijze 4d. Op grond van artikel; 6:177 van het Burgerlijk Wetboek is de operator gehouden om de schade die door de gaswinning is veroorzaakt te vergoeden. Daaraan zijn door de wetgever geen beperkingen gesteld.
4h	Ontbreken nulmeting	Zienswijze	Indiener stelt dat om schade vast te stellen er van alle vastgoed in de omgeving van het gasveld die mogelijk beïnvloed kan worden door de effecten van bodemdaling en trillingen een bouwkundige nulmeting moet worden gemaakt door een onafhankelijke partij. Hierin is niet voorzien. Het gebied waarin de nulmetingen van alle vastgoed moeten plaatsvinden is dan bijvoorbeeld 5 km rondom het gasveld. Vervolgens stelt indiener een monitoringsprogramma voor van alle objecten waarvan een nulmeting is. Dit gedurende 20 jaar. Dan wordt er regelmatig

			bijvoorbeeld één keer per half jaar geëvalueerd. Indien de zakkingen en trillingen nog meer schade aan het vastgoed veroorzaken moet er gestopt worden met de gaswinning.
		Antwoord	De minister verwijst in de eerste plaats naar zijn antwoord op zienswijze 4c. De minister is van oordeel dat het plaatsen van geofoons en versnellingsmeters meer doeltreffend is voor het aantonen van het oorzakelijk verband tussen schade en gaswinning dan een bouwkundige opname. Door het voorschrijven van een dergelijk monitoringssysteem vindt bovendien een voortdurende monitoring door het KNMI plaats, waarbij elke trilling in de bodem wordt geregistreerd.
4i	Inventarisatie 'kwetsbare' gebouwen en akkerbouwgronden	Zienswijze	Indiener doet verzoek tot inventarisatie van het vastgoed dat niet tegen bodemdaling en/of bodemtrillingen bestand is en akkerbouwgronden met voorzieningen zoals werking van de drainage leidingen. Indiener voegt daaraan toe dat deze inventarisatie door een onafhankelijke partij moet plaatsvinden. De opstellen die geen trillingen of zakkingen aan kunnen moeten naar oordeel van indiener eerst worden versterkt.
		Antwoord	De minister verwijst naar zijn antwoorden op zienswijzen 4c en 4h. De monitoring van de eventuele bodemtrillingen zal dus plaatsvinden door een onafhankelijke partij, evenals de procedure en de beoordeling van schaden die ontstaat ten gevolge van de gaswinning. De minister merkt daarbij op dat het nog maar zeer de vraag is of er schade aan bouwwerken zal ontstaan door de gaswinning. Op grond van de SRA kan eventuele schade niet worden uitgesloten, maar de minister stelt ook mede op grond van het SodM vast dat de kans op een schadeveroorzakende bodemtrilling ten gevolge van gaswinning in Oudeland klein is. In de praktijk is het daarbij nog niet voorgekomen dat er onder de lijn Amsterdam-Arnhem bodemtrillingen zijn gemeten die hun oorzaak hebben in gaswinning. Mede gelet hierop ziet de minister geen aanleiding om trillingsgevoelige bouwwerken voorafgaand aan de gaswinning te versterken.
4j	Omkering bewijslast	Zienswijze	Indiener stelt dat er omkering bewijslast en herstel kosten moet worden toegepast. De schade kan naar oordeel van indiener worden vastgesteld door een onafhankelijke derde. De schade moet vastgesteld worden met als uitgangspunt de omgekeerde bewijslast. Net zoals deze voor Groningen wettelijk is vastgelegd. De vastgestelde schade moet ruimhartig op kosten van de Overheid of de NAM worden hersteld. Indiener verzoekt het ministerie en de NAM bovenstaande werkwijze te onderschrijven en onveranderd te willen overnemen in het gaswinningsplan.

		Antwoord	De minister merkt op dat de bijzondere situatie in Groningen die door de gaswinning uit het Groningenveld is ontstaan heeft geleid tot een wettelijke uitzondering op de bewijslast (artikel 6:177a BW). De gaswinning uit de kleine velden is niet te vergelijken met de gaswinning uit het Groningenveld. De minister verwijst naar zijn antwoord op zienswijze 4f. De minister ziet ook geen aanleiding – gelet op deze verschillen en verwijst ook naar zijn antwoord op zienswijze 4i - voorstellen daartoe te ontwikkelen. Wel heeft de minister ontwikkelingen in gang gezet om de schadeafhandeling, veroorzaakt door de gaswinning uit de kleine velden, door een onafhankelijke commissie te laten behandelen. De minister verwijst hiervoor naar zijn antwoord op zienswijze 4b.
4k	Vergoedings-regeling	Zienswijze	Indiener stelt dat er geen vergoedingsregeling is voorzien voor de waardedaling van het vastgoed. Indiener stelt dat het vastgoed in het beïnvloedingsgebied niet op waarde is getaxeerd voorafgaande aan de extra winning.
		Antwoord	Schade aan bouwwerken ten gevolg van de gaswinning wordt op grond van artikel 6:177 BW vergoed. Eventuele waardedaling van het vastgoed anders dan door schade aan het bouwwerk als gevolg van gaswinning behoort niet daartoe. Daarbij merkt de minister op dat schade ten gevolge van gaswinning uit het Oudeland voorkomen weliswaar niet valt uit te sluiten, maar de kans dat er geen bevingen optreden en daarmee de kans dat er geen schade zal optreden is groter dan dat er wel schade ten gevolge van bevingen zal optreden. In het geval er wel schade optreedt zal dit lichte, niet constructieve schade aan bouwwerken zijn, die eenvoudig zal zijn te verhelpen op kosten van de operator. De minister ziet dan ook geen aanleiding – en hij heeft daartoe ook niet de juridische mogelijkheid – om de operator te verplichten tot een vergoedingsregeling voor de waardedaling van het vastgoed.
	Oncontroleerbare verwijzingen, cijfers en getallen	Zienswijze	Indiener stelt dat er slechts een advies is toegevoegd van het SodM met oncontroleerbare verwijzingen, cijfers en getallen. Indiener stelt dat ook het ministerie na telefonisch verzoek geen nadere cijfers wilde geven. Indiener verzoekt het ministerie, in het kader van de Wet openbaarheid Bestuur, de aan de winning ten grondslag gelegen risico berekeningen van NAM en TNO-AGE te overleggen.
		Antwoord	Betreft een Wob-verzoek. De minister verwijst naar zijn besluit op het Wob-verzoek, nu de indiener van het Wob -verzoek dezelfde is als de indiener van de zienswijze.

		Conclusie	De minister ziet geen aanleiding om het ontwerp-instemmingsbesluit aan te passen op grond van de zienswijzen op het punt schade door bodembeweging. Wel zal de minister het ontwerp-instemmingsbesluit, gelet op gewijzigde inzichten waardoor een grotere zorgvuldigheid ten aanzien van schade aan bouwwerken ten gevolge van gaswinning kan worden geborgd, aanpassen voor wat betreft het seismisch monitoringssysteem en dit in de plaats laten treden voor de eerder voorgenomen bouwkundige opname van trillingsgevoelige bouwwerken.
5			<i>Natuur en milieu</i>
5a	M.E.R. ontbreekt	Zienswijze	Indiener stelt dat volgens de geldende regelgeving een Milieu Effect Rapportage nodig is, (zie bijlage Raad van State). Zeker gezien het feit dat er volgens het advies van het Sodm kans op vervuiling in de grond is. De milieueffecten zijn naar oordeel van indiener onvoldoende in kaart gebracht. Indiener geeft aan geen MER te hebben aangetroffen bij de stukken. E.e.a. onder verwijzing naar de uitspraak RvS 15 november 2017, nr. 201608211/1/AI, ECLI:NL:RVS:2017:3156 en de bijvoegde noot, Bijlage 2 van de heer A. Wagemakers. Indiener verzoekt het ministerie en de NAM, in het kader van de Wet Milieubeheer, een beperkte MER rapportage te maken.
		Antwoord	Op grond van het Besluit MER geldt een mer-plicht voor het nemen van een besluit als bedoeld in artikel 40, tweede lid, van de Mijnbouwwet. In artikel 40 Mbw is sprake van vergunningverlening. In de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 15 november 2017, nr. 201608211/1/A1 heeft de Afdeling uitvoerig gemotiveerd dat een instemmingsbesluit geen vergunning is als bedoeld in artikel 40 Mbw en een instemmingsbesluit kan naar het oordeel van de Afdeling niet worden aangemerkt als een nieuwe of een aanvullende vergunning op de winningsvergunning. Het instemmingsbesluit is een naast de vergunning staand besluit over een plan waarin de voorgenomen voortgezette winning wordt beschreven. Bij besluiten op aanvragen om de vergunningen voor de mijnbouwwerken kunnen, aldus de Afdeling, de uiteenlopende milieugevolgen van de gaswinning voor de omgeving worden beschreven. De verplichting voor het uitvoeren van een MER-rapportage indien meer dan 500.000 Nm ³ gas per dag wordt gewonnen geldt dan ook niet indien dit in een winningsplan zou worden opgenomen. In de onderhavige winningsplan is overigens geen sprake van winning van meer dan 500.000 Nm ³ per dag.

5b	Vervuiling grondwater	Zienswijze	Indiener stelt dat het Fracken (mbv chemicaliën extra gas winnen uit diepere lagen) niet is genoemd in de stukken, en dat dit dan ook niet zou mogen plaatsvinden. Het Fracken levert risico's op m.b.t. grondwatervervuiling. Indiener verzoekt het Ministerie aan te geven dat het zogenaamde Fracken niet is toegestaan.
		Antwoord	Uit het winningsplan volgt dat de operator niet voornemens is om hydraulische stimulatie toe te passen bij de gaswinning. Indien de operator dat wel van plan zou zijn geweest dan had de minister hieraan uitdrukkelijk zijn instemming moeten verlenen. De minister kan dan ook bevestigen dat op grond van dit winningsplan geen risico's zijn ten gevolge van hydraulische stimulatie.
		Conclusie	De minister ziet geen aanleiding om het ontwerp-instemmingsbesluit aan te passen op grond van de zienswijzen op het punt bodemdaling.

6			<i>Overig</i>
6a	Burgerperspectief onvoldoende meegewogen	Zienswijze	Indiener stelt dat de Onderzoeksraad voor Veiligheid met betrekking tot de gaswinning in Groningen in haar rapport "Aardbevingsrisico's in Groningen" schrijft: Aanbevelingen: "De Onderzoeksraad vindt het van belang dat de bij gaswinning betrokken partijen de geschonden relatie met de Groningse bevolking herstelt. Voorwaarde is volgens de Raad dat de betrokken partijen erkennen dat zij tot 2013 niet zorgvuldig genoeg zijn omgegaan met de veiligheid van de burgers in Groningen. Daarnaast beveelt de Raad aan dat de veiligheid van bewoners een sterke positie krijgt binnen de besluitvorming over activiteiten in de diepe ondergrond. Dat kan onder meer gebeuren door het burgerperspectief een duidelijke plek te geven. Ook kan een rol van andere ministeries bij de belangenafweging tot een evenwichtiger besluit leiden. Tevens vindt de Onderzoeksraad het belangrijk dat toezichthouder SodM een meer onafhankelijke positie krijgt ten opzichte van het ministerie van EZ en de sector." Indiener stelt dat het genoemde burgerperspectief helaas niet voorkomt in de stukken. De betrokken partijen NAM, Gemeente, Provincie, het Waterschap en het Ministerie spelen elkaar de

			bal toe en kijken alleen maar met name naar eigen belang. Kennelijk heeft men niet veel willen leren van de gaswinning in Groningen. Indiener stelt dat burgers niets is gevraagd. Er zijn geen interviews of peiling gedaan wat de burgers van de gaswinning vinden. Hoe gaat het Ministerie en de NAM de belangen van de burger zo goed mogelijk behartigen? Indiener verzoekt het ministerie aan te geven op welke wijze zij het burgerperspectief in de afwegingen voor het voornemen tot medewerking aan de extra gaswinning heeft meegewogen in haar besluitvorming.
		Antwoord	De minister is zich bewust van de omgeving waarin mijnbouwactiviteiten plaatsvinden en onderschrijft het belang van draagvlak onder de bevolking in de regio. Het is van belang te weten dat de af te wegen belangen en relevante feiten in het licht staan van het volgens de wet te nemen besluit. Alvorens de minister een besluit neemt op een aanvraag wint de minister diverse adviezen in, onder andere van de gemeente(n) waarin de gasvelden zijn gelegen. Het is vervolgens aan deze decentrale overheden om te bepalen of zij hun inwoners over dit advies op dat moment willen gaan informeren. Daar staat de minister buiten. De aanvraag inclusief de adviezen worden getoetst en gewogen in het licht van de in de Mbw opgenomen toetsingsgronden. Uitsluitend die onderdelen van een zienswijze die relevant zijn voor de beoordeling van een aanvraag aan de hand van de in de Mbw opgenomen gronden, kunnen eventueel leiden tot voorschriften in het besluit. Onderdelen van een zienswijze die zien op andere zaken dan waar de toetsingsgronden op zien, kunnen niet leiden tot het opnemen van een voorschrift in het besluit. Wantrouwen en onrust kunnen deels ontstaan door gebrek aan informatie en door onduidelijkheden. De minister onderschrijft de wens van de indieners dat er een transparante informatievoorziening naar de burger plaatsvindt. Tijdens het proces van behandeling van de aanvraag op instemming met het winningsplan, organiseert de minister een informatieavond voor de omwonenden. Tijdens deze informatieavond is het ministerie met haar adviseurs en de operator aanwezig om vragen en opmerkingen te beantwoorden. Tijdens de productie is het met name de operator die over de voortgang kan rapporteren. De minister wijst er daarbij op dat er op 7 september 2017 vanuit de koepelorganisatie van Nederlandse gasproducenten (NOGEPA), waar ook de NAM bij is aangesloten, een 'Gedragscode

			gaswinning kleine velden' is uitgebracht waar in hoofdstuk 5 afspraken zijn neergelegd over goede, open en transparante communicatie en contact met de belanghebbenden en de omgeving.
6b	Verdeling opbrengsten	Zienswijze	Indiener verzoekt het ministerie en de NAM, in het kader van de Wet openbaarheid Bestuur, aan te geven hoeveel geld de Provincie, de Gemeente, het Waterschap, TNO en de burgers rondom de gaswinningsput krijgen van deze gaswinning opbrengsten.
		Antwoord	Betreft Wob-verzoek. De minister verwijst naar zijn besluit op het Wob-verzoek, nu de indiener van het Wob-verzoek dezelfde is als de indiener van de zienswijze. Energie Beheer Nederland B.V. (hierna: EBN) neemt namens de Nederlandse Staat deel in de opbrengsten en kosten van de opsporing en winning van aardolie en aardgas in Nederland en op het Nederlandse deel van het continentaal plat, in de regel voor 40% (zie artikel 88 en 94 Mijnbouwwet). Dat doet EBN op grond van overeenkomsten van samenwerking die zijn gesloten met mijnbouwbedrijven, die de vergunninghouders zijn in de zin van de Mijnbouwwet. Vanwege deze deelname ontvangt het Rijk ook opbrengsten van deze gaswinnings die ten goede komen aan de Staatskas. Voor zover het de minister bekend is hebben de operators geen overeenkomsten gesloten met de decentrale overheden waardoor zij separaat nog zouden meedelen in de opbrengsten. Het is de minister bekend dat de operators, zoals ook genoemd in een Gedragscode die zij hebben vastgesteld, veelal een deel van de investeringskosten investeren in het gebied waar de gasproductie plaatsvindt en dat gelden worden aangewend voor projecten die ten dienste staan van deze gemeenschap.
		Conclusie	De minister ziet geen aanleiding om het ontwerp-instemmingsbesluit aan te passen op grond van de zienswijzen op het punt onder 'overig'.